
Na vysoké školy se valí tsunami

Do dvou let mají být uděleny akreditace podle nových pravidel

UN jako první médium před rokem uveřejnilo informaci, že studentům, kteří začínají nově studovat, hrozí, že nemusejí své studium vůbec dokončit. Je totiž hodně pravděpodobné, že vysoké školy nestihnou zdaleka všechny nové akreditace získat dříve, než ty staré zaniknou. Našlo se tedy po roce nějaké řešení? A jak vůbec vypadá aktuální situace s akreditacemi?

Je to už téměř čtrnáct měsíců, co byl na základě novelizovaného vysokoškolského zákona zřízen Národní akreditační úřad pro vysoké školství (NAÚ), a to jako nástupce někdejší Akreditační komise. Jeho hlavním úkolem není nic menšího než postupně udělit na základě příslušných žádostí akreditace všem vysokým školám v naší zemi, a to podle nových pravidel.

Tou zásadní změnou oproti předešlým letům je to, že jednak s novou legislativou zanikla kategorie studijních oborů (ty doposud akreditované pouze doběhnu), a zůstaly tak jen větší celky, tedy studijní programy, jednak naopak vznikl institut takzvané institucionální akreditace. A ta znamená, že vysoká škola může NAÚ zažádat o akreditaci pro ni samotnou, tedy pro celou instituci, jež pak bude mít právo udělovat na základě přesného vymezení takzvaných oblastí vzdělávání vlastní akreditace studijních programů.

Úřad, který se nezabývá jen akreditacemi

Kromě toho NAÚ ještě rozhoduje o akreditacích oborů habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem. Dále rovněž provádí vnější hodnocení vzdělávací, tvůrčí a s nimi souvisejících činností vysokých škol a následně zveřejňuje výsledky tohoto hodnocení. Úřad též vykonává kontrolu dodržování právních předpisů při uskutečňování akreditovaných činností. V jeho kompetenci je také vydávat závazná stanoviska k určení typu vysoké školy (univerzitní, nebo neuniverzitní). NAÚ, stejně jako dříve Akreditační komise, poskytuje stanoviska k udělení státního souhlasu pro právnickou osobu, která chce působit jako soukromá vysoká škola. A když chce zahraniční vysoká škola mimo země Evropské unie nebo její pobočka získat tuzemské povolení k působení na území naší republiky, předkládá i k této žádosti stanovisko NAÚ. A v neposlední řadě zaujímá úřad i stanoviska k záležitostem z oblasti vysokého školství, s nimiž se na něj obrátí ministr školství.

Tím, kdo všechna tato rozhodnutí provádí, je patnáctičlenná Rada NAÚ. Ta je složena z předsedy, dvou místopředsedů a dvanácti dalších členů, z nichž jeden musí být vždy student. Třetinu členů rady, včetně předsedy, jmenuje vláda, a to z osob navržených různými institucemi (MŠMT, jiné ústřední orgány státní správy, profesní organizace, organizace zaměstnavatelů nebo instituce zabývající se vzdělávací a tvůrčí činností). Další dvě třetiny členů Rady NAÚ, včetně studentského kandidáta, jmenuje také kabinet, ale z lidí navržených orgány reprezentace vysokých škol, tedy Radou vysokých škol (RVS) a Českou konferencí rektorů.

Všichni členové rady úřadu jsou pak jmenováni na funkční období šesti let, vyjma studenta, jehož mandát má platnost jen dva roky. Ovšem při prvním loňském jmenování členů Rady NAÚ, jejíž složení je platné od září minulého roku, vláda určila část členů, jejichž funkční období vyprší už po čtyřech, a u některých dokonce po dvou letech. Důvodem tohoto kroku je to, aby byl hned od začátku vytvořen prostor pro průběžnou obměnu členů rady.

Ve stejnou dobu jmenoval kabinet také pětičlennou Přezkumnou komisi NAÚ, která rozhoduje o případných odvoláních proti rozhodnutí úřadu. Všichni členové komise mají vysokoškolské právnické vzdělání.

Na základě zákona bylo vládou stanoveno 37 takzvaných oblastí vzdělávání, v jejichž rámci jsou jmenovány jednotlivé hodnotící komise. Ty ustanovuje předseda NAÚ, a to ze Seznamu hodnotitelů, v němž je nyní zapsáno bezmála půl druhá tisíce osob.

A v říjnu 2016 schválila vláda také Statut NAÚ. Krátce nato NAÚ schválil další vnitřní předpisy, například Jednací řád hodnotících komisí, a vytvořil metodické a koncepční materiály, zejména ty, jež popisují přípravu a hodnocení žádostí o akreditaci studijního programu nebo žádostí o institucionální akreditaci.

První už nyní?

Od 1. září 2016 běží také jakési zvláštní tříleté mezidobí, během něhož by mělo dojít k akreditaci nových studijních programů i k udělení akreditací institucionálních. Na tuto dobu totiž byla zákonem prodloužena platnost všech tehdy existujících studijních programů a oborů, jimž by v tomto vymezeném čase podle původní akreditace skončila jejich platnost.

Tehdejší ministryně školství Kateřina Valachová uvedla, že podle ní by se o prvních akreditacích studijních programů mělo rozhodnout v první třetině následujícího roku (tedy do konce dubna 2017) a institucionální akreditace by se měly začít udělovat zhruba za rok, tedy právě touto dobou. A realita?

NAÚ do konce srpna tohoto roku obdržel přes 80 žádostí o akreditace studijních programů. „Jde ale o řízení, která měla na starosti ještě Akreditační komise a nedokončila je. A protože se ve většině případů jednalo o studijní program se studijním oborem, který už nelze akreditovat, řízení se muselo zastavit. Takže to tedy neznamená, že by NAÚ v takovém množství posuzoval studijní programy, které nevyhověly současným standardům. Děje se to jenom proto, že v novele zákona o vysokých školách je jasně uvedeno, že nedokončená řízení dokončí podle nového znění zákona NAÚ,“ informuje Jiří Smrčka z Kanceláře NAÚ.

Ovšem nových žádostí na akreditace studijních programů podle aktuální metodiky přišlo na úřad doposud jen asi pět. Avšak čistě technicky vzato, před čtrnácti dny sice byla schválena první akreditace, ve skutečnosti však šlo jen o její rozšíření, a to na základě společné spolupráce Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého s Akademií věd České republiky (AV ČR). „Také jsem si před rokem myslel, že nyní budou již první studijní programy akreditovány. Realita je však trochu jiná. I když jsme některé žádosti o akreditace nových studijních programů už obdrželi, žádnou akreditaci jsme ještě neudělili,“ potvrzuje pro UN Stanislav Labík, předseda Rady NAÚ.

Pokud jde o institucionální akreditace, tím vůbec prvním, kdo o ni zažádal, byla 12. října Univerzita Karlova (UK). A počítá se s tím, že do konce roku podají žádost o institucionální akreditaci ještě dvě další vysoké školy, a to Masarykova univerzita v Brně a Univerzita Palackého v Olomouci.

„Novela vysokoškolského zákona způsobila, že budeme nyní dostávat žádosti nejen o institucionální akreditace, ale musíme reakreditovat i více než polovinu stávajících studijních programů, a to vše musíme stihnout do konce srpna 2019. Občas to připodobňuji k tsunami, která se na nás valí. S žádostí UK o institucionální akreditaci tedy přišla jen první velká vlna,“ glosuje S. Labík a podotýká: „Nevím, zdali vůbec UK institucionální akreditaci dostane, případně v kolika oblastech. To bude nyní předmětem pětiměsíčního procesu a nebude to úplně jednoduché.“

Změna, která dává více možností

„Institucionální akreditace na jedné straně znamená vyšší pravomoci pro vysoké školy, na straně druhé však také přináší výraznou odpovědnost za proces kvality vzdělávací činnosti,“ řekl při příležitosti veřejného předání žádosti o institucionální akreditaci rektor UK Tomáš Zima.

Svou žádost UK samozřejmě přizpůsobila metodickému pokynu NAÚ. „Zpočátku jsme se na toto metodické doporučení NAÚ ale dívali velmi skepticky, a to proto, jestli vůbec budeme schopni naše studijní programy takto postavit. Nakonec jsme ale pochopili, že nám to nabízí daleko více možností, než nám umožňují současná jednooborová nebo dvouoborová studia v rámci daných studijních programů,“ míní Radka Wildová, prorektorka UK pro koncepci a kvalitu vzdělávací činnosti a pokračuje: „Ucházíme se o institucionální akreditaci ve dvaceti třech oblastech vzdělávání. Pokud se nám podaří tuto akreditaci pro dané oblasti získat, UK bude mít možnost schvalovat vlastní studijní programy prostřednictvím své Rady pro vnitřní hodnocení.“ UK se podařilo do těchto dvaceti tří oblastí zařadit všechny studijní programy, které momentálně má. A jak novela vysokoškolského zákona, tak metodický pokyn NAÚ umožňují variovat studijní programy podle různých modelů.

„Je to otázka vyjednávání s každou fakultou.“

Nepostupujeme tak, že bychom fakultám nařídili, do jaké výsledné podoby mají transformovat a inovovat své studijní programy. A nyní jsme právě v etapě vyjednávání s fakultami v rámci kulatých stolů,“ poznamenává R. Wildová.

Důraz na profil absolventa

Novela se snaží zkvalitnit studijní programy také tím, že se nově definuje profil absolventa. Cíleně se proto vybírají předměty, které k naplnění profilu vedou, a to jak povinné, tak povinně volitelné. „Specifikem UK je, že nechává velkou libovůli na přístupu studenta, tedy aby se i on podílel na tvorbě svého studijního programu, což je deset procent (u lékařských fakult pět) volitelných předmětů v rámci celé univerzity,“ specifikuje prorektorka Wildová.

Důraz na profil absolventa se však má dotknout především podoby jednotlivých specializací. Doposud se to řešilo tak, že student, který byl přijat do daného studijního programu, si v rámci něj volil specializace, které však s profilem nemusely až zas tolik souviset. „Teď je to tak, že můžeme vytvářet jen takové studijní programy, které mají specializace jen ve • velmi úzkém vztahu k profilu absolventa,“ zdůrazňuje R. Wildová.

V rámci dvouoborového studia jsou tyto jeho dva komponenty označovány jako major a minor, tedy hlavní a vedlejší část studia. „U obou je oborová část symetrická.“

Například v učitelství je rozhodně z hlediska zákona nutné tuto oborovou vyváženost zcela dodržet - nikdo nemůže být větší matikář a menší fyzikář. Nicméně obecná část (v učitelstevských programech typicky pedagogicko-psychologicko-didaktická) a závěrečná práce se přiřazují k majoru. A bychom neslučovali dva studijní programy, přidružený program k majoru vlastně není programem, ale jde o přidružený studijní plán z jiného programu. Toto opatření totiž zaručuje, že jde o legislativně zcela čisté řešení,“ vysvětluje R. Wildová.

A pak existují i další varianty kombinací, na kterých se nyní vedení univerzity s jednotlivými sedmnácti fakultami domlouvá.

Větší volnost, ale vyšší riziko

Další rovinou změn je pak hodnocení kvality daných studijních programů. „Jde o uzavřený kruh od jejich schvalování přes velmi detailní hodnocení. Nemyslím tím ale žádnou papírovou válku, tedy formální hodnocení, ale sbírání údajů, jejich analýzu, jednání s garanty i s vyučujícími a studentské hodnocení. A z toho vznikne zpětná vazba, která se zpátky promítne do úpravy studijního programu. Anebo může, nedejbože, vést i k tomu, že dojde k omezení délky platnosti akreditace,“ přibližuje prorektorka Wildová.

Co se stane, když to ale bude NAÚ, kdo dojde k tomu, že z důvodu nějakých vážných nedostatků v určitém studijním programu nebo v celé akreditované oblasti vzdělávání musí být příslušné povolení odebráno? To je pak ohrožena celá institucionální akreditace, respektive fungování univerzity jako takové?

„Termín institucionální akreditace není úplně přesný, protože ve skutečnosti jde o akreditace jednotlivých oblastí vzdělávání.

Existuje zde proto více možností řešení, a to podle povahy zjištěných nedostatků. První možností je omezit nebo odejmout akreditaci jen jednomu problematickému studijnímu programu, který vznikl v rámci dané institucionální akreditace. Pokud ale nedostatky přesahují rámec tohoto jednoho studijního programu, je možné omezit nebo odejmout celou oblast vzdělávání. Nejzazším řešením je pak skutečně odebrání všech akreditovaných oblastí vzdělávání. A když se omezí oblast vzdělávání, zbylé studijní programy budou akreditovány na tři roky. Je pak na úřadu, aby u těchto jednotlivých studijních programů posoudil míru závažnosti zjištěných nedostatků a případně přistoupil k omezení nebo odnětí jejich akreditace. Staví se k nim totiž nikoliv už jako k programům akreditovaným v rámci institucionální akreditace, ale jako k samostatně akreditovaným studijním programům,“ objasňuje J. Smrčka.

I přes všechna možná rizika považuje S. Labík zavedení akreditace za zásadní krok kupředu: „Kvalita vysokého školství je dána mnoha faktory. A v souvislosti s institucionální akreditací je velmi důležitá i ta skutečnost, že škola, která ji získá, má možnost přijímat i mimořádné profesory ze zahraničí. To, že máme skutečně špičkových odborníků ze světa na našich univerzitách pořád ještě málo, je podle mého názoru obrovský problém celého českého vysokého školství. Musíme se proto snažit, aby se tato situace zásadně změnila. Podobně tak bude možné bez dalších složitostí přijímat i kvalitní studenty ze zahraničí. A v neposlední řadě je součástí institucionální akreditace také snazší možnost spolupracovat s AV ČR.“

Objeví se bezprizorní studenti?

Nicméně to předbíháme, aktuální nyní je, co se stane, pokud větší či menší část stávajících studijních programů nebude transformována a reakreditována. Co bude s jejich studenty?

„I v minulosti, když vysoké škole definitivně končila akreditace studijního programu nebo oboru, musela na základě zákonné povinnosti pro studenty zajistit pokračování ve stejném nebo příbuzném programu u sebe nebo u jiné vysoké školy. Takže kvalitativně vlastně nejde o nic nového, rozdíl je ovšem v kvantitě. Jsme si toho vědomi, ale jsme přesvědčeni, že převážná většina kvalitních vysokých škol stihne bez problémů akreditovat takové množství studijních programů, aby tam mohla své studenty, kteří zatím nedostudovali, umístit, a to přesně v souladu s vysokoškolským zákonem,“ komentuje předseda Labík a dodává: „A je tu i další možnost. Studijní program může mít několik studijních plánů. Proto eventuálně doporučujeme zařadit do příslušného nového studijního programu také program na dostudování těch studentů, kteří v současné době už studují. To je podle mého názoru právně neproblematické řešení a umožnilo by to přenést dané studenty přes tyto případné komplikace.“ K řešení tohoto problému se také objevil na stránkách MŠMT příslušný metodický pokyn: „V případě, že studenti v akreditovaných studijních programech, které se nyní případně člení na studijní obory, řádně neukončí studium před skončením akreditace studijního programu, musí být těmto studentům ukončeno studium podle § 56 odst. 1 písm. d) zákona o vysokých školách. Bývalým studentům je ale možné nabídnout dokončení studia v jiném akreditovaném studijním programu.“

Takovou nabídkou vysoká škola splní povinnost podle § 80 odst. 5 zákona o vysokých školách, podle kterého v případě zániku akreditace má vysoká škola zajistit studentům možnost pokračovat ve studiu stejného nebo obdobného studijního programu na téže nebo jiné vysoké škole.“ Další pokyn pak ujišťuje, že tato změna nebude žádného studenta stát ani korunu.

Co však v případě, pokud nebude za dva roky akreditován žádný obdobný studijní program na dané vysoké škole, či dokonce nikde v republice?

Z tohoto důvodu, ale i jako efektivnější řešení celého problému vůbec navrhuje RVŠ dlouhodobě a opakovaně, aby byl vysokoškolský zákon znovu novelizován, a to pouze technickou novelou, jež by akreditaci prodlužovala takzvaně na dostudování, tedy těm všem úspěšným posluchačům, kteří budou daný studijní program studovat ještě v akademickém roce 2018/2019.